

Aantekeningen over indeling van rechtsstelsels in rechtsfamilies

Citation for published version (APA):

de Groot, G-R. (1988). *Aantekeningen over indeling van rechtsstelsels in rechtsfamilies*. (pp. 7-18). Rijksuniversiteit Limburg.

Document status and date:

Published: 01/01/1988

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

Prof. mr. Gerard-René de Groot

Vakgroep Privaatrecht, Rijksuniversiteit Limburg

AANTEKENINGEN OVER INDELING VAN RECHTSSTELSELS IN RECHTSFAMILIES

1. Inleidende opmerkingen

Het is in verhandelingen over rechtsvergelijking gebruikelijk om de diverse rechtstelsels in te delen in rechtsfamilies (in het Duits dikwijls iets neutraler "Rechtskreise" genoemd) (1). Kisch stelt in dat verband, dat er heden ten dage tussen de leidende comparatisten vrijwel overeenstemming bestaat over de wijze, waarop men de verschillende rechtstelsels moet indelen (2). Kisch poneert dit iets te absoluut. Inderdaad wordt over het algemeen niet getwist over de vraag hoe men de meeste der Europese rechtstelsels in rechtsfamilies kan groeperen. Iedereen deelt de rechtstelsels van b.v. Nederland, België en Luxemburg in bij de zogenaamde Romeanse rechtsfamilie en die van Zwitserland en Oostenrijk bij de zogenaamde Germaanse familie. In zoverre heeft Kisch zeker geen ongelijk. Ook heeft Kisch gelijk, als we denken aan enkele tamelijk extravagante classificatiepogingen, waarover tegenwoordig alleen nog kan worden geglimlacht. Herinnerd zij bijvoorbeeld aan Martinez Paz (3), die vier groepen onderscheidde:

1. derecho costumbre-bárbaro (Engeland, Zweden, Noorwegen);
2. derecho bárbaro-romano (Duitsland, Frankrijk, Oostenrijk);
3. derecho bárbaro-romano-canónico (Spanje en Portugal);
4. derecho romano-canónico-democrático (Latijns-Amerika, Zwitserland en Rusland).

Maar de woorden van Kisch mogen niet dusdanig worden uitgelegd, dat alle schrijvers over rechtsvergelijking een gelijke indeling in rechtsfamilies zouden geven. Er blijken bij nadere beschouwing toch interessante verschillen aanwezig te zijn. Dit wordt duidelijk, als we bij wijze van voorbeeld de indeling van Kisch leggen naast die van Arminjon/Nolde/Wolff (4), David, Rheinstein en Zweigert/Kötz.

Hierna zullen deze indelingen de revue passeren.

Overigens dient uitdrukkelijk te worden aangetekend dat alle van de hierna te bespreken verdelingen van rechtstelsels in rechtsfamilies zich primair op het privaatrecht van de verschillende landen concentreren. Als men het staatsrecht (5) of strafrecht (6) in families zou willen indelen, zou de verdeling er heel anders uitzien. Privaatrechtelijk gezien onderhouden België, Nederland en Luxemburg nauwe banden met Frankrijk. Staatsrechtelijk bekeken stemmen België, Nederland en Luxemburg onderling ook sterk overeen; alle drie landen zijn constitutionele monarchieën, maar wellicht zijn meer punten van overeenstemming aanwezig met Engeland dan met Frankrijk!

Het feit, dat de hier te bespreken verdelingen in rechtsfamilies

zich op het privaatrecht concentreren, terwijl vanuit bijvoorbeeld staatsrechtelijk perspectief een geheel andere verdeling zou kunnen worden gemaakt, bracht Zweigert er toe om te spreken van de "Grundsatz der materiebezogene Relativität" (7). Er is trouwens niet slechts sprake van relativiteit der verdelingen met betrekking tot het privaatrecht tegenover indelingen die bijvoorbeeld het publiekrecht tot uitgangspunt nemen; ook al naar gelang men verschillende onderdelen van privaatrecht in het oog houdt, kan men weer tot verschillende indelingen komen. Zo worden sommige tot de Arabische wereld behorende landen wat het vermogensrecht betreft bij de Romaanse rechtsfamilie ingedeeld, terwijl hun familie- en erfrecht nog duidelijk islamitisch zijn.

Naast de "materiebezogene Relativität" moet ook de "zeitliche Relativität" van de indeling in rechtsfamilies in het oog worden gehouden (8). Het recht evolueert en dientengevolge dient ook de indeling van een bepaald rechtssysteem in een zekere rechtsfamilie telkens weer opnieuw te worden heroverwogen. Door grondige wijzigingen van een rechtssysteem kan het zinvol zijn om tot "herindeling" van rechtssystemen over te gaan.

2. Overzicht van enkele gebruikelijke indelingen

<u>Arminjon/Nolde/Wolff</u>	<u>Kisch</u>	<u>Rheinstein</u>	<u>Zweigert/Kötz</u>	<u>David</u>
geeft de volgende verdeling:	onderscheidt:	verdeelt als volgt:	geeft:	ziet:
1. Franse	1. Romaanse (Franse)	1. Kontinentaal-eur.	1. Romaanse	1. Romaans-Germaans
2. Germaanse	2. Germaanse (Duitse)	a. Romaanse b. Germaanse c. Scandin. d. Socialis.	2. Duitse	2. Common Law
3. Scandinavische	3. Scandin.		3. Noordse	3. Socialist.
4. Engelse	4. Anglo-Amer.	2. Anglo-Amer.	4. Anglo-Amer.	4. Islamit hindoeë en joods recht
5. Sovjet-Russische	5. Oost-eur. (Commun.)	a. Engelse b. Amerik.	5. Socialist.	5. Verre Oosten
6. Islamitische	6. Grote rest-groep	3. Menggroep.	6. Overige: a. Verre Oost. b. Islamit. c. Hindoes	6. Zwart Afrika + Madagascar
7. Hindoeë		4. Religieuze rechten 5. Lokale gewoonterechten		

3. Opmerkingen over de traditionele indelingen

Uitvoerige en goed gefundeerde kritiek op de traditionele indelingen in rechtsfamilies is uitgeoefend door Imre Zajtay (9). De kern van zijn bezwaren vat Zajtay samen in de zin: "Les divergences qui séparent les différents systèmes juridiques se situent sur des plans différents". De verschillen tussen de diverse stelsels liggen op verschillende niveaus. Deze constatering willen we nu nader bestuderen door te bekijken, waarom bepaalde groepen rechtsstelsels als aparte rechtsfamilie worden getypeerd.

In sommige rechtssystemen heeft het recht een religieuze dimensie, in andere is het recht geheel geseculariseerd. Daarom onderscheidt bijvoorbeeld Rheinsteijn als aparte rechtsfamilie de "religieuze rechten". Binnen die religieuze rechten kunnen uiteraard weer groepen worden onderscheiden: Joods recht (Israël), Hindoes recht (India), Islamitisch recht. Deze noodzakelijke - naar religie gerangschikte - onderverdeling der religieuze rechtsstelsels brengt Arminjon/Nolde/Wolff er zelfs toe om het islamitisch recht en het hindoese recht als aparte families te beschouwen. De staat Israël was ten tijde van het opstellen van de verdeling van Arminjon c.s. nog te jong om het bestaan van een Joodse "rechtsfamilie" te kunnen staven. Men vergelijk ook de indeling van de restgroep van Zweigert/Kötz. Een verdere onderverdeling is nog mogelijk. Zo kunnen de diverse islamitische landen ondermeer worden verdeeld al naar gelang op welke school ze zich oriënteren (10).

In enkele rechtssystemen is het onbehoorlijk om in het dagelijks leven een beroep op het "recht" te doen. Dit is b.v. in het Verre Oosten dikwijls het geval. Men behoort niet op zijn recht te staan, maar dient geschillen door middel van onderhandelingen te beslechten. Schwarz Liebermann van Wahlendorf (11): "En Orient le droit est essentiellement conçu comme le reflet spontané de l'harmonie cosmique, de l'ordre naturel; il importe aussi, dans les pays d'Orient, de ne prendre que des attitudes qui permettent de sauver la face des autres, mais également sa propre face, ce qui représente une attitude souvent difficilement conciliable avec les impératifs d'un procès". Heel anders is dit in Continentaal-Europa. Hier is het normaal dat men zijn recht - desnoods door het voeren van processen - wil handhaven. Von Jhering beschouwt het zelfs als een plicht van elke burger zulks te doen. Slechts dan zou volgens hem een rechtssysteem goed kunnen functioneren. ("Der Kampf ums Recht") (12). De rechtssystemen van het Verre Oosten worden door diverse schrijvers (David; Zweigert/Kötz) derhalve als aparte rechtsfamilie gezien.

Ook zijn er voorts rechtsstelsels, binnen welke gebruiken en gewoontes (gewoonterecht) vaak belangrijker zijn dan het "officiële" recht. Dit is b.v. in Zwart Afrika zeer dikwijls het geval. Het is daarom zeker verdedigbaar om de Zwart-Afrikaanse stelsels als bijzondere groep te beschouwen. Maar ook de Zwart-Afrikaanse landen mogen allerminst over één kam worden geschoren. De mate

waarin het gewoonterecht naast (of zelfs boven) geschreven recht van belang is, hangt b.v. sterk af van het feit, van welk Europese staat een bepaald land kolonie is geweest. Ook moet in het oog worden gehouden, dat er bepaald geen sprake is van één Afrikaans gewoonterecht. Het gewoonterecht van de diverse volken en stammen vertoont zeer aanmerkelijke verschillen.

We zien derhalve, dat het - au fond - nog niet zo veel zegt, als wordt vastgesteld, dat een rechtsstelsel behoort tot de rechtsfamilie der religieuze rechten, die van het Verre Oosten of lokale gewoonterechten. Binnen die "families" zijn enorme verschillen aanwezig. Een dergelijke constatering geeft slechts een allereerste oriëntatie over het karakter van een bepaald rechtsstelsel.

Niet alle rechtsfamilies worden echter onderscheiden op grond van dergelijke zeer principiële verschillen, die het karakter van wat men onder recht verstaat, raken. Zo zijn b.v. de rechtsstelsels van Europa en Amerika alle niet-religieus, terwijl het normaal is "op zijn rechten te staan" en lokaal gewoonterecht in deze streken verder betrekkelijk onbelangrijk is. Toch kan men europees-amerikaanse rechtsstelsels duidelijk onderscheiden in de continentaal-europese rechtstelsels enerzijds en de anglo-amerikaanse rechtstelsels anderzijds (13). Deze onderscheiding raakt evenwel niet zozeer het karakter van het recht, maar ligt op het niveau van structuur van het juridische systeem: de volgorde van de rechtsbronnen is verschillend; men hanteert uiteenlopende juridische categorieën, verdelingen, concepten etc.

Binnen de continentaal-europese stelsels onderscheidt men gewoonlijk weer meerdere families: de Socialistische, Germaanse, Romaanse en Scandinavische rechtsfamilie. De eerste onderscheidt zich van de andere vooral door het feit, dat het recht in de landen van die familie dient te beantwoorden aan de officiële staatsideologie. Verder kan men constateren dat de economische orde in de socialistische landen afwijkt van die in de overige Europese staten. Deze andere economische structuur beïnvloedt het recht aanmerkelijk. De volgorde van rechtsbronnen, de juridische categorieën, concepten en verdelingen komt in het socialistische recht evenwel in beginsel overeen met die in het overige Continentaal-Europa. Ze hebben met name zeer duidelijke invloed van Romeinsrechtelijk denken ondergaan.

De Germaanse, Romaanse en Scandinavische rechtsfamilies vertonen in vergelijking tot de overige families - onderling grote overeenkomsten. De verschillen liggen niet zozeer op principieel of ideologisch vlak vlak, maar zijn aanwezig in positiefrechtelijke regelingen van de landen. De positiefrechtelijke bepalingen van de landen, die tot de Scandinavische rechtsfamilie behoren, stemmen vergaand met elkaar overeen. En soortgelijke opmerkingen kan men maken met betrekking tot het positieve recht van de stelsels, die men tot de Germaanse, respectievelijk Romaanse rechtsfamilie rekent. Vanwege het feit, dat de verschillen niet principieel zijn, onderscheidt Rheinstein geen aparte Scandinavische, Germaanse en Romaanse familie, maar plaatst de continentaal-europese

rechtsfamilie als geheel tegenover de anglo-amerikaanse. De Scandinavische, Germaanse en Romaanse stelsels beschouwt hij als sub-families binnen deze continentale familie. Als subgroep van de continentaal-europese familie beschouwt hij trouwens ook de socialistische stelsels.

Sommige schrijvers onderscheiden -niet geheel ten onrechte- binnen de Romaanse rechtsfamilie nog als subgroep de Latijns-Amerikaanse familie (14): de wetten van de Latijns-Amerikaanse landen zijn namelijk onderling sterk op elkaar georiënteerd. Weliswaar ondergaat Zuid-Amerika nog steeds invloeden van rechtsontwikkelingen in met name de romaans-europese rechtsstelsels, maar langzamerhand ontwikkelt zich toch wel een eigen karakter (15).

De grenzen tussen de diverse rechtsfamilies, die men pleegt te onderscheiden zijn niet scherp: er zijn vele rechtsstelsels die in de rechtsvergelijkende literatuur als "mengstelsels" worden aangeduid en door Rheinstein als aparte familie worden beschouwd. Traditioneel worden de rechtsstelsels van Schotland, Zuid-Afrika, Sri Lanka, Louisiana en Quebec als dusdanig getypeerd. Deze rechtsstelsels hebben met elkaar gemeen, dat ze Romeinsrechtelijke rechtsstelsels zijn met zo sterke common law invloeden, dat het nu niet meer mogelijk is om deze stelsels nog tot de continentaal-europese groep te rekenen. Evenmin is het echter mogelijk de rechtsstelsels van deze landen als common-law te beschouwen. Een typering als "mengstelsels" is derhalve terecht. We mogen echter niet uit het oog verliezen, dat niet slechts tussen de continentaal-europese rechtsfamilies en de anglo-amerikaanse rechtskring mengstelsels bestaan. Ook binnen Continentaal-Europa kan men mengstelsels onderscheiden. Thans rekenen we Nederland in privaatrechtelijk opzicht nog steeds tot de Romaanse rechtsfamilie. Ons nieuw Burgerlijk Wetboek heeft echter zodanig sterke invloeden uit de Germaanse groep ondergaan, dat het na invoering van het NBW minder zinvol is om Nederland nog eenduidig tot de Romaanse familie te tellen. Na de invoering van het NBW hangt Nederland bij wijze van spreken tussen de Romaanse en Germaanse familie in. Eenzelfde positie neemt ook Italië sinds de invoering van de Codice civile van 1942 in. Ook met betrekking tot Denemarken kunnen we vaststellen, dat het rechtstelsel zich -na de toetreding van dit land tot de EG- langzamerhand in de richting van de Romaanse en Germaanse rechtsstelsels beweegt.

4. Nut van de indeling in rechtsfamilie

Na het voorgaande kunnen we m.i. vaststellen, dat Zajtay terecht constateerde, dat de diverse criteria, die worden gehanteerd om te concluderen dat bepaalde groepen rechtsstelsels als rechtsfamilies moeten worden beschouwd, op verschillende niveaus liggen. Deze constatering brengt met zich mee, dat de verdeling van rechtstelsels in rechtsfamilies een ultieme arbitrair karakter krijgt. Door introductie van een additioneel onderscheidingscriterium kunnen weer nieuwe families worden "ontdekt". Dit feit

maakt de hele leer van de verdeling van rechtstelsels in rechtsfamilies onbevredigend. Zweigert heeft getracht om één uniform criterium voor de onderscheiding in rechtstelsels te ontwerpen: hij introduceerde als dusdanig het begrip "Rechtsstil" (16). Verschillende schrijvers hebben de rechtsstijl als onderscheidingscriterium van Zweigert overgenomen. Zo schrijft bijvoorbeeld Ebert (17): Die von ihm ausgearbeitete Stildoktrin erfasst die Wirklichkeit der Rechtssysteme überzeugend und in ihrer ganzen Breite. Auch in didaktischer Hinsicht erscheint sie vorbildlich und einprägsam. Wir werden ihr daher in unserer Darstellung folgen." Kernelementen van Zweigert's rechtsstijltheorie vormen de zogenaamde "stilprägende Elemente":

- a. de historische herkomst en ontwikkeling van een rechtstelsel;
- b. een in een rechtssysteem dominerende specifieke juridische denktrant;
- c. bijzonder typerende rechtsinstituten;
- d. de hiërarchie van de rechtsbronnen en interpretatiemethoden;
- e. ideologische factoren.

Grosso modo kan men stellen, dat de in de vorige paragraaf vermelde onderscheidingscriteria cumulatief achter Zweigert's Rechtsstil blijken schuil te gaan. De verdienste van het door Zweigert geïntroduceerde begrip is daarom inderdaad de diverse criteria onder één noemer te brengen. Deze noemer is echter de grootste gemene deler van alle verdedigbare onderscheidingscriteria. Ook met betrekking tot de "stilprägende Elemente" van Zweigert kan namelijk worden volgehouden, dat door introductie van een nieuw "stilprägend Element" nieuwe rechtsfamilies kunnen worden geschapen. De rechtsstijltheorie is daarom onmiskenbaar aantrekkelijk, maar aanmerkelijk minder concreet dan men op het eerste gezicht zou denken. Een bijzonder zwak element van de rechtsstijltheorie vormen trouwens de zogenaamde "bijzonder typerende rechtsinstituten" als onderscheidend criterium. Dit criterium is met name nodig om Romaanse en Germaanse rechtsfamilie van elkaar te kunnen onderscheiden. Terecht heeft Zwarte onlangs gesteld, dat tegenwoordig een enkele uitspraak van het Europese Hof van de rechten van de mens voldoende is om zulke typerende rechtsinstituten weg te vagen. Hij doelt daarbij kennelijk op het feit, dat Zweigert het beginsel "mater semper certa est" als typerend voor de Germaanse rechtsfamilie en het ontbreken van dit beginsel als typerend voor de Romaanse rechtsfamilie beschrijft. Sinds het Marckx-arrest van het Europese Hof is dit typerende verschil verdwenen. Het Nederlandse rechtstelsel, dat nog steeds tot de Romaanse rechtsfamilie wordt gerekend, had het zogenaamde Romaanse standpunt trouwens al in het eind van de jaren veertig verlaten.

Moet uit het voorgaande worden geconcludeerd, dat de pogingen om rechtstelsels in rechtsfamilies te verdelen moeten worden gestaakt, daar geen overtuigend, bevredigend onderscheidingscriterium kan worden gevonden? Een dergelijke conclusie gaat m.i. te ver. Ondanks het feit, dat op elke denkbare verdeling met groot gemak kritiek kan worden uitgeoefend, blijven de traditionele

indelingen hun belang houden. Door die indelingen kan men globaal zien, welke banden er tussen de diverse rechtssystemen bestaan. Men kan groepen landen onderscheiden, die gelijksoortige rechtssystemen kennen.

Als men wegens de één of de andere reden genoopt wordt om zich in het (privaat)recht van een bepaald land te verdiepen, kan globale kennis van de traditionele leer der rechtsfamilies zijn vruchten afwerpen. Men weet dan tenminste zo ongeveer wat het karakter van het recht van desbetreffende landen zal zijn, van welk "Vorverständnis" men bij de bestudering van het recht moet uitgaan. Men zal zich derhalve sneller in dat recht kunnen "inwerken".

Kennis van de indeling in rechtsfamilies kan verder te pas komen als men voor een bepaald rechtsvergelijkend onderzoek de te bestuderen rechtssystemen moet uitzoeken. Men kan sneller vermoeden, welke rechtssystemen interessant kunnen zijn voor het betreffende onderzoek. Dit geldt vooral voor projecten, waarbij men idealiter het recht van de gehele wereld zou willen vergelijken, wat echter praktisch niet te verwezenlijken is. Het is in een dergelijk geval aantrekkelijk om de vergelijking tot zo representatief mogelijke rechtssystemen te beperken. Een mogelijke oplossing hierbij is het uitkiezen van de hoofdstelsels van de diverse "rechtsfamilies": voor de Germaanse rechtsfamilie ligt het dan voor de hand om West-Duitsland als representatief stelsel te kiezen, terwijl voor de Romaanse familie Frankrijk als moederstelsel moet worden beschouwd. De zo te maken vergelijking kan men nog weer in zoverre variëren, dat men juridische oplossingen uit andere - niet als representatief uitgekozen - rechtssystemen wel weer beschrijft, indien deze regelingen aanmerkelijk afwijken van de reeds beschreven oplossing van het hoofdstelsel van "hun" familie. Dit is bijvoorbeeld de opzet van de International Encyclopedia of Comparative Law (18).

En als men beschrijvingen van het geldende recht met betrekking tot een bepaald onderwerp in verschillende rechtssystemen heeft gemaakt en de verschillen en overeenkomsten tussen de juridische oplossingen heeft gesignaleerd, kan voorts kennis van de verbanden tussen de bestudeerde stelsels het aangeven van mogelijke oorzaken van de verschillen en overeenkomsten aanmerkelijk vergemakkelijken.

5. Het verschijnsel "receptie"

5.1 Omschrijving van de term "receptie"

Indien men rechtssystemen in rechtsfamilies indeelt, is de constatering dat twee rechtssystemen zo grote gelijkenis vertonen, dat ze tot één familie kunnen worden gerekend een tamelijk statische. De oorzaak voor de geconstateerde overeenkomsten ligt in de regel in het feit, dat het ene stelsel regelingen van het andere stelsel heeft overgenomen of beide stelsels de invloed van eenzelfde "derde" stelsel hebben ondergaan. In dit verband duikt

in de literatuur de term "receptie" op (19). Deze beschouwingen over de verdeling van rechtsstelsels in rechtsfamilies zouden incompleet zijn, als aan het verschijnsel "receptie" niet enkele uitdrukkelijke alinea's zouden worden gewijd.

Rheinsteijn (20) onderscheidt de term "receptie" en "Oktroyierung" (oplegging; ook wel "gedicteerde receptie" genoemd) en "verplanting". Onder receptie van recht verstaat hij het in een bepaald rechtsklimaat ontwikkelde rechtsfenomeen bewust overnemen in een ander rechtsklimaat. Het meest sprekende voorbeeld is nog altijd de receptie van het Zwitserse ZGB in Turkije (1927). Als recht ergens anders wordt opgelegd, noemt Rheinsteijn dat geen receptie, maar "Oktroyierung". Een dergelijke Oktroyierung heeft in de koloniën van de meest Westerse landen plaatsgevonden (bijvoorbeeld invoering van het Nederlands B.W. in Suriname als Suri-naams B.W.).

Van de "receptie" en "Oktroyierung" onderscheidt Rheinsteijn de "verplanting". Daarvan is z.i. sprake, als een groep emigranten hun eigen recht mee naar hun nieuwe omgeving nemen (bijvoorbeeld verplanting van het Romeins-Hollands recht naar Zuid-Afrika en verplanting van Engels recht naar Amerika).

Hij signaleert tenslotte een tussenvorm tussen receptie en Oktroyierung als recht eerst onder dwang in een land is ingevoerd, maar toch later - na wegvallen van de dwang - door dat land wordt behouden (bijvoorbeeld de Code civil in België; het privaatrecht van verschillende Afrikaanse Staten).

Het uiteindelijke resultaat van receptie, Oktroyierung en verplanting is gelijk: het recht, dat in een bepaald land is ontwikkeld, is ook geldend recht in een andere staat.

De terminologie van Rheinsteijn, die zoëven werd beschreven, wordt niet algemeen aanvaard. Zeer dikwijls worden verschijnsels, die Rheinsteijn Oktroyierung of verplanting beschouwd, met "receptie" aangeduid. De term "receptie" wordt dan dus in ruime zin gehanteerd (19). Wel onderscheidt men dan dikwijls vrijwillige en gedwongen receptie.

Receptie is een zo uitzonderlijk verschijnsel, dat we op deze plaats nog kort willen ingaan op de redenen, die tot een vrijwillige globale receptie van vreemd recht kunnen leiden. Het is immers op z'n minst opmerkelijk, dat een land zijn eigen rechtscultuur opgeeft om vervolgens door introductie van een buitenlands wetboek een vreemde rechtscultuur te introduceren. Rodière (21) onderscheidt drie redenen:

- a. De wens om het recht snel te hervormen. Hiervan was sprake toen Turkije in 1927 besloot het daar geldende islamitische recht af te schaffen en het gehele rechtssysteem te verwestelijken.
- b. De dynamiek van het voorbeeld. Deze grond is de basis van het feit, dat de Franse Code Civil zo'n grote verbreiding heeft gevonden en een hele op de Code Civil teruggaande Romaanse rechtsfamilie is ontstaan. In de Napoleontische tijd werd het

Franse wetboek in vele landen, waaronder Nederland, opgelegd. Na de Franse tijd bleef het wetboek echter in de meeste landen van kracht en bovendien hebben bijzonder veel staten een op de Franse Code Civil gebaseerd wetboek pas later in de 19de eeuw ingevoerd (b.v. de toen jonge Latijns-Amerikaanse staten). Had de Franse Code Civil eerst een groot werkingsgebied "ratione imperii", later was sprake van groot aanzien "imperii rationis" (22).

5.2 Onderverdeling van het begrip "receptie"

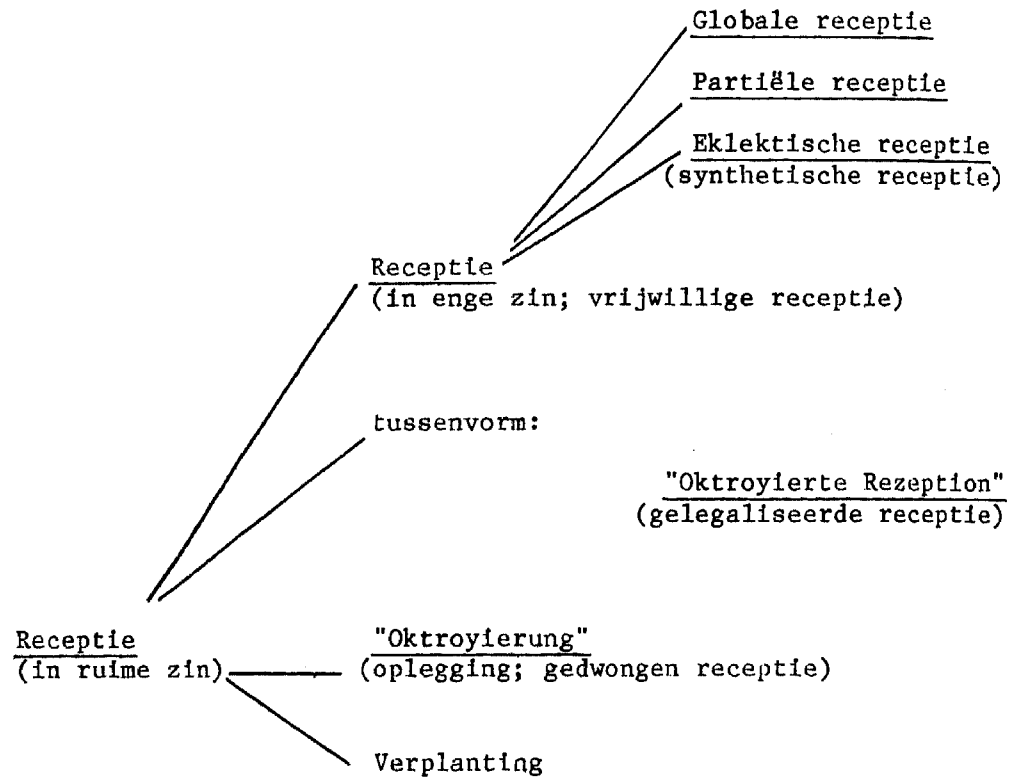
Na afgrenzing van het gebruik van de term "receptie" komen we bij een onderscheiding, die men binnen deze term kan aanbrengen. Het overnemen van recht kan immers in verschillende mate geschieden.

Het is mogelijk, dat een heel wetboek wordt overgenomen. De overname van het Zwitserse ZGB in Turkije werd daarvan al als voorbeeld genoemd. In een dergelijk geval wordt van globale receptie gesproken. Worden echter slechts enkele elementen (instituten) uit een vreemd recht overgenomen, dan spreekt men van partiële receptie.

Een enkele keer komt het voor dat niet het recht van één land wordt overgenomen, maar dat men aan meerdere rechtssystemen recht ontleent. Een dergelijk verschijnsel staat bekend onder de naam "eklektische receptie" (of ook wel "synthetische receptie" genoemd). Het bekendste voorbeeld is het Burgerlijk Wetboek van Ethiopië, samengesteld door de beroemde hoogleraar in de rechtsvergelijking René David.

5.3 Schematische voorstelling m.b.t. receptie

De zoëven beschreven terminologische onderscheidingen kunnen als volgt wordt geschematiseerd:

5.4 Nut van de onderscheiding van diverse soorten recepties

Het is interessant kennis te nemen van de diverse manieren, waarop auteurs het verschijnsel receptie hebben getracht te ontleden. De waarde van deze onderscheidingen is een didactische. De onderscheidingen openen ons oog voor de diverse wijzen waarop rechtstelsels elkaar hebben beïnvloed. Het nut van enige kennis van het verschijnsel receptie is hetzelfde als kennis van de traditionele verdelingen in rechtsfamilies: bij het rechtsvergelijkend werk is een dergelijke kennis een "Orientierungsstütze", maar meer ook niet. Het is daarom m.i. niet zinvol om scherpe discussies te voeren over de grenzen tussen rechtsfamilies of de grenzen tussen verschillende verschijningsvormen van de receptie. Het is daarentegen wel nuttig om bij onderwijs in de rechtsvergelijking -op relativerende wijze- aandacht te besteden aan de rechtsfamilieleer en het daarmee zo nauw verbonden begrip "receptie".

NOTEN

1. Marc Ancel, Utilité et méthodes du droit comparé, Neuchâtel 1971, 43-50; Pierre Arminjon/Boris Nolde/Martin Wolff, Traité de droit comparé, 3 delen, Paris 1950/51; Michel Bogdan, Komparativ rätt, Lund 1987, 68-75; Léontin-Jean Constantinesco, Rechtsvergleichung, deel 3, Köln etc. 1983, 73-170; René David/Camille Jauffret-Spinosi, Les grands systèmes de droit contemporain, 8ste druk, Paris, 1982; Kurt Hanns Ebert, Rechtsvergleichung, Einführung in die Grundlagen, Bern 1987, 38-44; Frits Gorlé/Greta Bourgeois/Hubert Bocken, Rechtsvergelijking, Gent 1985; D. Kokkini-Iatridou, Een inleiding tot het rechtsvergelijkende onderzoek, Deventer 1988, 78-90; Max Rheinsteijn, Einführung in die Rechtsvergleichung, München, 1974, 77-83; René Rodière, Introduction au droit comparé, Paris 1979, 25-32; Jean Georges Sauveplanne, Rechtsstelsels in vogelvlucht, 2de druk, Deventer 1984, 18-21; H.A. Schwarz-Liebermann von Wahlendorf, Droit comparé, Théorie générale et principes, Paris 1978, 145-164; Konrad Zweigert/Hein Kötz, Einführung in die Rechtsvergleichung auf dem Gebiete des Privatrechts, 2 delen, 2de druk, Tübingen 1984, 72-86.
2. Isaac Kisch, De rechtsfamilies en haar dynamiek, preadvies voor de Nederlandse Vereniging voor Rechtsvergelijking, nr. 8, Deventer 1972, 7.
3. Enrique Martinez Paz, Introducción al estudio del derecho civil comparado, Córdoba 1934, 155.
4. Waarover ook uitvoerig Jan Wiarda, WPNR 4172 (1951).
5. Vgl. ook Zweigert/Kötz, 75; zie verder A. Pizzorusso, Corso di diritto comparato, 2de druk, Milano 1983.
6. Zo zou wellicht kunnen worden gesteld, dat Nederland strafrechtelijk reeds sterker op de Germaanse dan op de Romaanse rechtsfamilie is geïntendeerd.
7. Zweigert/Kötz, 76; zo ook Ebert, 44; Schwarz Liebermann von Wahlendorf, 154.
8. Zweigert/Kötz, 78; zo ook Ebert, 44
9. Imre Zajtay, Réflexions sur le problème de la division des familles de droits, in RabelsZ 1973, 210-216;
10. Vgl. Gerard-René de Groot, Islamitische huwelijkse voorwaarden, WPNR (1979).
11. Schwarz Liebermann von Wahlendorf, 157.
12. Vgl. Zweigert/Kötz, 82.

13. Zo met name de indeling van Rheinstein.
14. Felipe de Sola Canizares, Iniciacion al derecho comparado, Barcelona 1954, 176; zie ook José Castan Tobenas, Los sistemas jurídicos contemporaneos del mundo occidental, Madrid 1957, 18.
15. Reeds de geografische afstand tot Europa bewerkstelligt, dat de onderlinge beïnvloeding van de Latijnsamerikaanse rechtstelsels belangrijker is dan de relatief sporadische invloeden van de Europese wetgeving en literatuur.
16. Zweigert/Kötz, 72-86; vgl. daarover Bogdan, 68; Ebert, 39, 40. Vgl. ook H. Bernstein, Rechtstile und Rechtshonoratioren, RabelsZ 1970, 442 e.v..
17. Ebert, 40.
18. Zie over die opzet Rheinstein, 122, 123 en Zweigert/Kötz, 39-41.
19. Xavier Blanc-Jouvan, Der europäische Beitrag zur Rechtsgestaltung in den Entwicklungsländern Afrikas, JZ 1966, 254-258; Constantinesco II, 412 e.v.; Apostopoulos C. Papachristos, La réception des droits privés étrangers comme phénomène de sociologie juridique, Paris 1975; Rheinstein, 124-127; Rolf Schütze, Die Rezeption ausländischen Rechts in Afrika, JZ 1969, 627-629; Alan Watson, Legal transplants, Edinburgh 1974, 95-101; Imre Zajtay, Die Rezeption fremder Rechte und die Rechtsvergleichung, AcP 1957, 361-381; Imre Zajtay, Zum Begriff der Gesamtrezeption fremder Rechte, AcP 1970, 251-265.
20. Zo b.v. Constantinesco II, 412 e.v.
21. René Rodière, 11-20.
22. Vgl. Zweigert/Kötz, 113-139.